

Úvod do japanistiky – 6. přednáška

Gramatické zvláštnosti japonštiny II.

Subjektivnost'

Japonské vyjadřování je více než naše podřízeno subjektivnosti, tj. pohledu „z mého vnitra, ode mne směrem k vnějšímu světu“.

Popri zdvorilosti je subjektivnost' d'älše hľadisko podobné kategórii **osoby** v iných jazykových rodinách. Vychádza z prirodzenej skutočnosti, že všetko, čo hovorím, vychádza z môjho pohľadu. Prejavuje sa to hlavne na vyjadreniach citu a vôle. Keď niečo chcem, poviem HOŠII „chcem (to)“. Kým my môžeme povedať „on to chce“, z pohľadu japončiny je takáto výpoveď nelogická, prinajmenšom nepresná. Totiž – ako VIEM, že „on to chce“? Indoeurópska gramatika síce umožňuje vytvoriť z výrazu „ja to chcem“ aj výraz v tretej osobe „on to chce“, ale z hľadiska praxe, skutočnosti to japonskej logike nesedí. Pretože – nemôžem „tvrdiť, že on to chce“ – môžem si len myslieť, že on to chce, a to na základe mojej subjektívnej skúsenosti, a to:

1. ten človek to HOVORÍ, že to chce
2. ten človek VYZERÁ (tj. MNE SA JAVÍ), akože to chce
3. ten človek to TAK VELMI CHCE, že je to jasné aj mne
4. ja si proste MYSLÍM, že to on asi chce

Takže – kým našu prvú osobu „ja to chcem“ vyjadríme v japončine priamo slovom „hošii“, tak pri inej osobe – napr. tretej – si japončina vyjadruje tiež inú konštrukciu. Horeuvedeným prípadom 1-4 zodpovedajú konkrétne japonské vyjadrenia nášho „on to chce“:

1. Kare-wa HOŠII TO ITTE IRU.
2. HOŠII MITAI DA.
3. HOŠIGARU.
4. HOŠII TO OMOU.

Takže aj v japončine existuje istý rozdiel medzi „prvou“ a „ostatnými“ osobami, hlavne pri výrazoch citu a vôle, ktoré v prvej osobe majú základný bežný tvar, kým napr. v tretej osobe sa vyžaduje iné, rozvité vyjadrenie.

V japonštině je dále typická nepřítomnost našeho **budoucího času a podmiňovacího způsobu**.

Pozor na terminologickou dvouznačnost termínu “kondicionál”: to co se v jp označuje jako *kondicionál*, není náš podmiňovací způsob. U nás podmiňovací způsob je

- šel by
- udělal by

kdežto v japonštině slovesný tvar, označovaný jako “kondicionál”, znamená:

- Kdyby šel
- Kdyby udělal

Takže v podmiňovací větě

Kdyby nepršelo, šel bych.

japonský “kondicionál” se vzťahuje k první části podmíňovací věty (“Kdyby nepršelo”), zatím co náš “kondicionál” označuje tu druhou část (“šel bych”):

Kdyby nepršelo, šel bych.
Furanakereba iku.

Jak vidět, náš podmíňovací způsob (“šel bych”) se v japonštině nijak neodrazí – je tu základní oznamovací způsob *iku*, kterého podmíňovací význam určuje jenom předcházející kondicionál *Furanakereba* = Kdyby nepršelo, Pokud nebude pršet.

LEXIKÁLNÍ A STYLISTICKÉ ZVLÁŠTNOSTI JAPONŠTINY

iná špecifikácia

- „morský kraj“ *nada*
- viacero pomenovaní pre jednu rybu podľa veku (na rozdiel od nášho „teľa – krava – jalovica – býk – vól)
- horúca voda – studená voda *ju - mizu*
- jp sice nevyjadruje niektoré gram. kategórie, na než jsme my zvyklí (např. sg/pl), ale naopak může být přesnější v jiných případech

zmysel pre presnú kategorizáciu

- bohatá terminológia v tradičných umeniach (kimono, čajové náčinie)
- tituly (kačo, bučo – šéf nižšieho oddelení, vyššieho – širšieho - oddelení)
- miestne názvy – presne určené. Pomenovanie pre praktické účely (nové ulice pomenované dávno predtým, než sa začne projekt výstavby štvrte)

iná metaforika

hana „sakurové kvety“ v poézii od roku cca 1200

zámená

3 úrovne ukazovacích:

- kore* = tohle u mne,
- sore* = tamto u vás
- are* = to u něj/nich

osobné – 2. osobu radšej nepoužívajú: obyčajné ty/vy sa považuje jednak za príliš invazívne, jednak za neosobné – ukazuje, že neuznávam jeho identitu, tj. MENO (rovnako v Kórei).

anata = v podstate není “Vy”, jeho použitie je velice špecifické, raději nepoužívat!

kimi = “ty” - velice důvěrné, hlavně mezi kamarády – muži

Nejjistější je “on(a)kání” s použitím příjmení:

Tanaka-san-mo ikimas-ka? “I vy jdete / ty jdeš?” (dosl. “I Tanaka-san jde?”)

U kamarádů se *-san* může vynechat, a u blízkých kamarádů lze použít i osobní jméno:

Satoko(san) / Sato(ko)-čan-mo iku? “I ty (Satoko) jdeš?”

pozitívnosť vyjadrovania

takmer neprítomná irónia, ktorá je taká typická napr. pre slovenčinu, ale aj češtinu. (Možno aj 40 percent vyjadrení. Už len také bežné frázy ako: „To je dobré“ alebo „Milá

zlatá“ – ostrá irónia. U nás je ťažko niečo pozitívne pochváliť, pretože sa v tom automaticky hľadá náznak irónie, pretože u nás sa radšej frfle a nadáva, akoby sa chválilo. Toto v japončine nie je, a vyjadrenia dojmov a citov v japončine, keď sa preložia, znejú pre nás až neprirodzene pozitívne, nie sme na to zvyknutí)

Sémantika (náuka o význame)

Každé slovo se skládá z tří částí:

- fonologie (z jakých hlásek se skládá)
- sémantiky (jaký má význam)
- grafické stránky (jak se píše)

Ze sémantické stránky obsahuje každé slovo jistý významový rozsah (neboli „diapazon“). Např. v japonštině hlásky KI mohou označovat:

I, strom. keř. dřevo.

II, energie, síla, duch, pára

Významy I, se považují za jedno slovo, a významy II, za druhé slovo.

Významový rozsah slova I, je široký. U českého slova STROM je ten významový rozsah menší. Stejně u českého KEŘ. A stejně u českého DŘEVO. Tudíž, japonské KI má obsahový rozsah, do kterého se „vejdou“ významové rozsahy českých slov STROM, KEŘ a DŘEVO. Můžeme si to představit tak, že kolem slova KI je kruh – obláček, do kterého se vejdou naše slova STROM, KEŘ i DŘEVO.

Čím jsou si jazyky vzdálenější, tím se významové obsahy mezi slovy obou jazyků mohou podstatně lišit, takže nelze se učit jednoduchým „učebnicovým“ rovnicím typu „KI = STROM“. Spíš je mnohem častější, že významové rozsahy slov si odpovídají jenom částečně, tj. jejich významové „obláčky“ se překrývají jenom sčásti.

PŘÍZVUK V JAPONŠTINĚ

melodický, podobný bol v starej gréčtine: mohol byť na ktorejkoľvek slabike slova:

na prvej slabike:

NEOΣ véος [NEos] = nový

na prostrednej slabike:

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ διδάσκαλος [diDASkalos] = učiteľ

ΘΑΥΜΑΖΩ θαυμάζω [thauMAdzó] = obdivujem

na konečnej slabike:

ΠΟΤΑΜΟΣ ποταμός [potaMOS] = rieka

ΘΕΑ θεά [theÁ] = bohyňa

ΘΕΟΣ θεός [theOS] = boh

podobne v japončine:

na prvej slabike:

KAnodžo = ona

na prostrednej slabike:

haNASu = hovorím

hanašiMAšta

počiatočný skok: ha/našiMAšta

otoKOnoko = chlapec (počiatočný skok: o/toKOnoko)

onNAnoko = dievča (počiatočný skok: o/nNAnoko)

na poslednej slabike:

kaWA = rieka

koto**BA** = slovo, jazyk (počiatočný skok: ko/to**BA**)

Prízvučná slabika sa prejavuje tým, že nasledujúca slabika po nej je nižšia – čiže **po prízvučnej slabike nasleduje prudký pokles**. Slovo s koncovým prízvukom teda realizuje tento svoj prízvuk len vtedy, ak po ňom nasleduje prípona (tesne pripojená „partikula“):

ka**WA**-kara

koto**BA**-kara

v japončine však - na rozdiel od gréčtiny - existujú aj slová „bez prízvuku“

hataraku = pracovať

kodomo = deti

len počiatočný skok:

ha/taraku

ko/domo

HOMONYMÁ ROZLIŠENÉ PRÍZVUKOM:

二本 日本

NIhon(kara) – ni**HO**n(kara)

ALE: zloženiny:

日本人

nihon**DŽI**n(kara)

日本語

Onihongo(kara)

A\me-ga-furu x juKI/-ga-furu

その + 二本、 日本

Osono + **NI**hon, ni**HO**n

len jeden počiatočný výskok v jednej fráze: so/no nihongo kara, so/no **NI**hon, so/no **niHO**n

JAPONSKÉ PÍSMO

Japonské písmo – kombinácia: 2 slabičné písma („syabáre“) katakana a hiragana (spoločne nazývané „**kana**“) + čínske písmo logografické („čínske znaky“, **kandži**)

Typy písem

graféma = písmeno, grafická jednotka písma. Podľa toho, čo graféma vyjadruje, sú písma:

hláskové (grafémy vyjadrujú hlásky): latinka, grécka alfabetá, azbuka, arménske, gruzínske, (?hebrejské, arabské písmo)

slabičné (syabické, „syabáre“): katakana, hiragana, dévanágarí a príbuzné systémy: India, Juhovýchodná Ázia

logografické (logos = slovo): čínske znaky, najstaršie egyptské hieroglyfy, najstaršie klinové písmo Mezopotámie

ideografické (grafémy vyjadrujú myšlienku – pojem) (logografické sa často označuje ako „ideografické“) – napr. dopravné značky, matematické značky

Vývoj išiel opačne ako horeuvedené poradie:

Ideogramy – najstaršie nápisy, obrázky zachycujúce sled určitých udalostí. Ich sled odráža základnú chronologickú líniu, a do istej miery aj slovosled, ako by ten dej bol „prerозprávaný“.

Logogramy – jeden konkrétny obrázok sa začal používať na jedno konkrétne slovo. Takéto logogramy vytvorili Sumeri, Egypťania a Číňania pre svoj jazyk. Čínske písmo sa formovalo veľa storočí a dnešnú podobu získalo ešte pred našim letopočtom. V japončine sa čínske znaky pretvorili – zmenili svoju podstatu – stali sa „polylogo-gramami“ (tj. jeden znak môže byť zápisom niekoľkých slov) alebo „ideogramami“ (zapisujú myšlienku, nie konkrétne slovo), prípadne „sémantogramami“ (zapisujú význam).

Původ grafické podoby kanových písmen

Japonské písmená kany vznikli z foneticky použitých čínskych znakov, a to dvoma spôsobmi:

1. hiragana - z kurzívneho štýlu čínskych znakov: か z čínskeho znaku 加
2. katakana - z jednej časti znaku: KA カ z čínskeho znaku 加

tj. dve písmená – hiraganové ka a katakanové ka – vznikli ze stejného znaku. Znak 加 (znamená “přidat”) se sinojaponsky čte “KA”. Sinojaponské čtení je vlastně původní čínské slovo, “zkomolené” v ústech Japonců.

Poradie písmen v kane.

-dôležité pri hľadaní v japonských slovníkoch

Poradie písmen v kane pochádza z indických abecied sanskrtu:

Kana ako odraz starojaponskej fonetiky. Poradie písmen je založené na presnom fonetickom princípe indických abecied, kde sa písmená zaraďujú podľa tvorenia v ústnej dutine ODZADU DOPREDU, najprv

explozívny: a, ka (kha, ga, gha, nga), (ča...), ta...

likvidy: j, r, (l), v

NB! sykavky sú zaradené medzi stĺpce KA a TA

V buddhistických kruhoch sa dodnes používa písmo zvané „šittan“, ktoré je grafickou verziou dévanágarí. Sú ním zapísané hlavne buddhistické mantry v sanskrte. To, že sa toto písmo z Indie najprv dostalo do Číny, kde sa modifikovalo a až POTOM sa dostalo do Japonska, ukazuje jeho zvislé radenie písmen, aj kurzívna štetecopisová forma písmen, z ktorých sa pôvodné dévanágariové písmená dajú často už len „odhadnúť“.